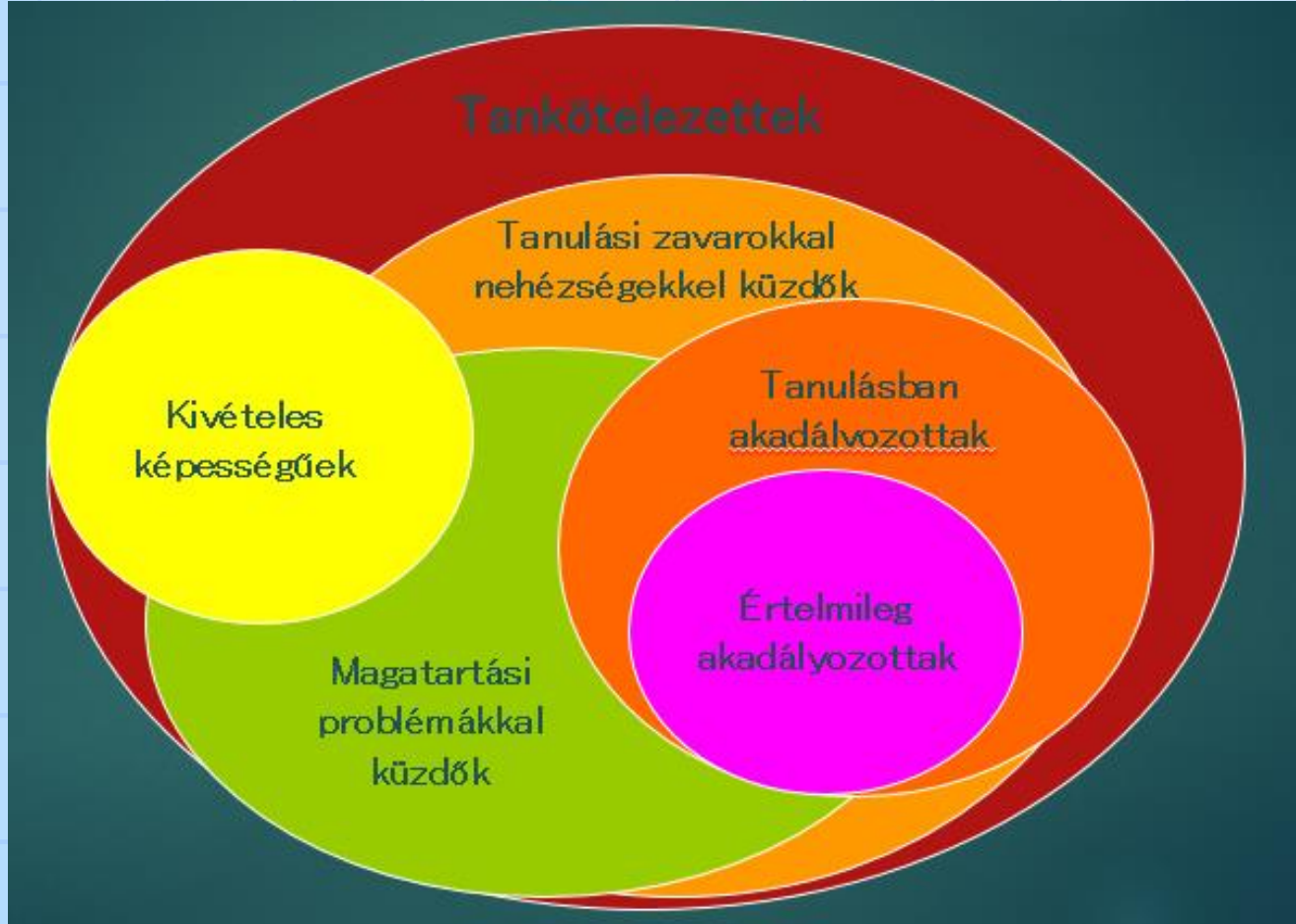

A tehetség

Teher vagy áldás?

Tanulók a közoktatásban

Előfordul, hogy a tehetség és a részképeességzavarok együtt járnak

- Számos géniusz küzdött valamilyen az intellektuális teljesítményben szerepet játszó deficittel.
- **Einstein** 3 évesen még nem tudott beszélni. Anyja énekelt neki, az éneken keresztül tanult meg beszélni. Onnan indult el az anya, ahol a gyermek jól érezte magát. Einsteint valószínűsíthető jobbgyféltelkei dominanciája a zenéhez vonzotta, majd az ének átvezette a beszédhez. Így megtanulta a különböző feldolgozási módok, a két agyfélteke összehangolását. **Egy Nobel-díj talán Einstein édesanyjának is járna.** Középiskolában még bukdácsolt, 26 évesen pedig Nobel-díjat nyert.
- Másik példa **Picasso**, aki 10 évesen még nem tudott olvasni. Apja rajztanár volt, és átvette magához abba az iskolába, ahol ő tanított. Ezután felfelé ívelt a művész életútja. A jobbgyféltelkei feldolgozás, az ábrázolás került előtérbe. Érdekes, ha néhány Picasso festményt megfigyelünk, mintha az MCD-s [minimális cerebrális diszfunkció azaz részleges érési elmaradás, fokozott mozgékonyág, figyelemzavar, tanulási nehézségek, beilleszkedési és magatartási zavarok] gyerekek szemével látnánk. A testséma eltorzulása egészen új alakzatokat hoz létre.
- **Edison, Nietzsche, da Vinci** szintén későn kezdett beszélni, **Yeats** a költő és **Flaubert** az író diszlexiások voltak.
- **Benoit Mandelbrot** az IBM kutatója, a fraktál geometria kidolgozója mai napig sem tudja az ABC-t és az alap matematikát - nem véletlen, hogy kitalált valami mást.
- A tanulási zavarokkal küzdő gyerekek magas szinten rendelkezhetnek olyan tulajdonságokkal, amelyek szükségesek az alkotó gondolkodáshoz. **Persze ez nem azt jelenti, hogy a tanulási zavaros gyerekekből lesznek a zsenik,** hiszen sok egyéb tényező játszik szerepet a tehetség kialakulásában.
- A zsenialitáshoz vezető egyik útként **Gyarmathy Andrea** megállapítása szerint **a tanulási zavarokkal küzdő gyerekek új lehetőségeket jelenthetnek, ha megtaláljuk fejlesztésükhöz a megfelelő módszereket.**

- **A művészeteket is egyre többen alkalmazzák a tanulási zavarok korrekációjában.**
- Fontos támpontot nyerhetünk a fejlesztés kiindulásához, ha **odafigyelünk a problémás gyerekeknek kedvelt tevékenységeire.** A gyerek önmagától nem foglalkozik kitartóan olyasmivel, ami meghaladja képességeit, és a fejlesztő foglalkozás esetén onnan érdemes indulni, ahol a gyermeknek az erősségei vannak.
- **Bebizonyosodott, hogy a tehetséges gyerek még inkább belső ösztönzést érez tudásának, képességeinek növelésére.**
- **A mindent kipróbáló, kíváncsi gyermek** tudja az utat, amely fejleszti őt. Ahogy fejlődése során egyre a megfelelő játéktípust választja - funkciójátékok, szerepjátékok, konstrukciós játékok majd szabályjátékok - tökéletes tantervet állítva össze, így gyenge pontjainak korrigálására is. Tevékenysége ebbe az irányba mutat, **csak követnünk, majd tovább vezetnünk kell.** Odafigyelő, érzékeny pedagógusok, akik a zavarok ellenére is a kiemelkedő képességekre figyelnek, segítenek ezeknek a gyerekeknek önértékelésük helyreállításában és így képességeik teljesítményekben való realizálásában.

A szülők felelőssége

- A szülők szerepe a tehetséggondozásban kiemelt fontosságú. **A tehetséggondozás már 6. év előtt elkezdődik**, meghatározó a korai szülő-gyermek kapcsolat. **Az öröklött képességek és környezet összetartozik: "vagy használod, vagy el fogod veszíteni"!** A szinaptikus denzitás 6 éves korig a legdúsabb, utána csak butulunk.
- **Leendő szülők figyelmét fel kell hívni**, hogy a **lehető legkorábban kezdjék meg a tehetségfejlesztést**.
- ◆ **Minden 5. gyermeknek pszichológiai problémája van.** Tudunk **ellené tenni**, a **jövő szüleinél** ◆ **elkezdeni a tehetséggondozást.**
- A kiemelkedő teljesítmény elérésére a motiváció már kisgyermekkorban megjelenik, de hogy fenn is maradjon megfelelő családi háttérre van szükség.
- **Goethe** azt mondta a generációk kapcsolatáról: Két dolgot kellene, hogy a gyermekek megkapjanak **szüleiktől: gyökereket és szárnyakat.**
- A szülők érzelmi stabilitást adjanak a gyerekeknek, támaszt nyújtani, mellettük állni, s ezzel hozzájárulni, a tehetségígéret kiteljesedéséhez. Együttlét, szeretet, türelem.
- **Kreativitás fejlődése szempontjából** a legnagyobb hatása a családi szocializációnak van. Alacsony autoritásnak és a biztonságos kapcsolatnak.

Tehetséges kiemelt figyelmet igénylő tanuló

- **többletmunkát igényel a pedagógustól**
- **többletfeladatot a diáktól**
- **különös odafigyelést a szülőtől**
- Kreativitás hanyatlása már 5. oszt-tól, mert a szakos tanárheti egyszer találkozik velük.
- Hátrányos helyzetű fiatalok tehetséggondozásának, problémái, esélyegyenlőség
- Szükség van: a tehetség felkutatására, és mentorálására, konzultációs órákra [-erősségek, -gyengeségek], téma központú konzultációkra, anyagi források biztosítására, Nemzeti Tehetségprogram pályázatait figyelni, szülőnek segíteni. A gyereket tanító pedagógusok munkáját össze kell hangolni
- A szülők számára biztosítani pedagógiai tanácsadást, együttműködést
- Nagyon felelősségteljes döntés valakiről kimondani, hogy tehetséges, vagy nem tehetséges, ugyanakkor a közepszerű elnyomja a tehetséget, kiközösítés formájában.

Tehetséges gyermekek

- Vannak akik nagyon megtörnek, és vannak akik fel tudtak épülni, ezért fontos a pozitív pszichológiát beépíteni a tehetséggondozásba. A pszichés jólét a legfontosabb, mert a szorongás blokkol és beszűkíti a tevékenységet.
- A tehetségek hatalmas energetikai bázissal rendelkeznek. A tehetségnek alkotnia kell, így vagy úgy, hogy csökkentse a feszültségét. Ez a hajtóerő az, amitől kiemelkedik. Ha azt akarjuk, hogy tehetség váljék belőle, és ne bünöző, aki a társadalom ellen fordítja képességeit, vagy drogos, aki pótszereket használ feszültségének csökkentésére, akkor adjuk meg a lehetőséget a különböző alapokról induló, különböző típusú tehetségek kibontakozására.

Összegezve:

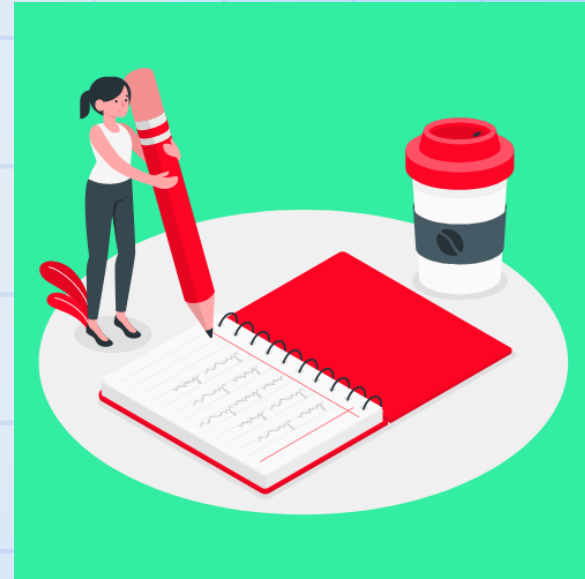
**"A család értéket ad, a tanár kapukat nyit,
a társak, mint katalizátorok hatnak."**

[Mönks]

Milyen a tehetséges gyerek?

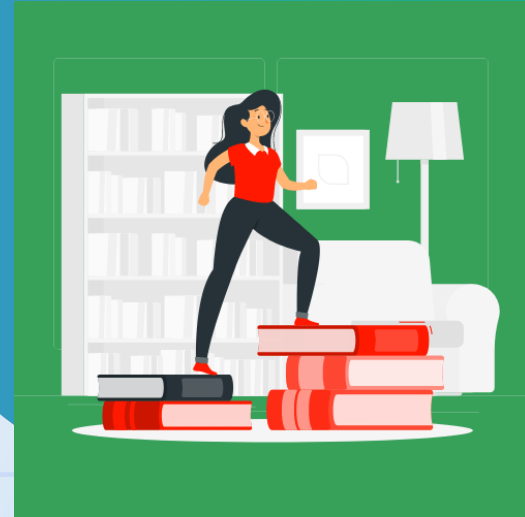
- Fejlett beszédkészség [gazdag szókincs, korosztályát meghaladó nyelvi fordulatok].
- Korai olvasás [akár 2,5-3 éves korban].
- Jó koncentrációs képesség [sokáig képes lekötni magát, elmélyülten játszik].
- Szeret idősebbekkel beszélgetni.
- Szokatlanul jó memória, sokrétű érdeklődés.
- Kíváncsiság, tanulásvágy, a világ megértésének vágya, bonyolult kérdések kutatása [pl. hit, élet és halál kérdései].
- Kreativitás [egyéni ötletek, fogalmak, koncepciók kidolgozása].
- Intenzív érzelmek: fejlett igazságérzet, humorérzék, [túl]érzékenység.
- Sok energia, rövid idő alatt sok feladat elvégzése [de ez nem hiperaktivitás!].

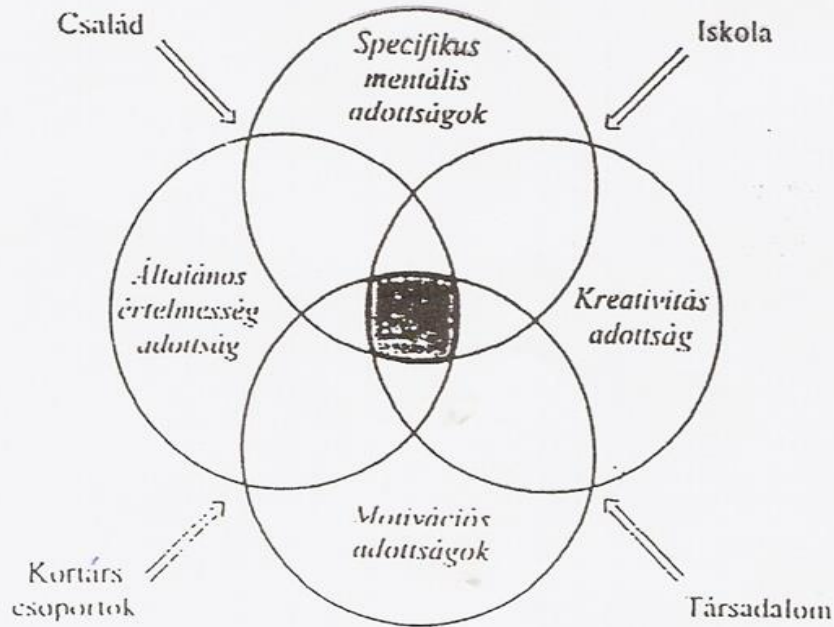
Milyen a tehetségbarát iskola?

- **Toleráns:** hiszen a kreatív személyiség szinte bármilyen szituációhoz képes alkalmazkodni és olyan eszközzel ami a keze ügyében van.
- **Alkotásra kész**et, tanár-diák találja meg magában személyiségnek azt a töltetét, amiben legtöbb, legjobb van.
- Kétféleképpen lehet feloldani a tehetségfejlesztésből adódó nehézségeket - vagy haladunk a régi úton, és ezeket a gyereket többé-kevésbé beillesztjük a nagy többség közé, vagy **új utakat keresünk**, és a nagy többség is nyer velük.
- Alkotó tehetség fejlesztéséhez **alkotó pedagógusok** értenek a legjobban, az éppen járható út megtalálása kihívás, viszont cserébe sokkal többet lehet nyerni, mint amit mondjuk egy elfogadható osztályzat jelent.
- Rossz oktatási környezet nagyobb intellektuális veszteséget okoz a kiemelkedő képességű gyerekek esetében, mint az átlagos vagy átlag alattiaknál.
- 1906. hét nagyon okos, hét értelmi fogyatékos gyerek összehasonlítása.
Tanúság: iskolák nem tudnak a tehetségesekkel mit kezdeni, számukra nyűg.

- **Tehetséggondozás kihívás, a módszerek megválasztása, megfelelő terhelés** a tehetséges gyerekek fejlődése szempontjából fontos, mert ha nem kapja meg akkor alul teljesít, ebben a pedagógusnak és iskolának a legnagyobb felelőssége.
- **A tehetséggel összefüggő erős oldal támogatása**, az adott területen több és mélyebb ismeretanyaggal és/vagy az átlagosnál gyorsabb tempóban és/vagy elkülönítetten differenciáltan oktatni.
- **Alsó tagozatban** ügyelni kell, hogy az erős oldal támogatása ne a felsős anyag elvégzése legyen, mert akkor felsőben unatkozni fog, mely alul teljesítéshez vezet.
- **Felső tagozaton** és középiskolában a gazdagítás, és a gyorsítás az ajánlott módszer. Odafigyelve az egyéni pályaorientációra, tehetségüket milyen pályán kamatoztathatják, felvételire felkészíteni.
- A tehetséges gyerek **gyenge oldalának kiegyenlítése**: a tehetség fejlődését nehezítő vagy akadályozó hiányok kompenzálása. Ilyen gyenge oldal lehet pl. képzőművészeti tehetségek esetén a hatékony tanulási módszer, tanulási motiváció hiánya, ekkor a többi iskolai tantárgyban alul teljesít. A gyenge oldal támogatása az elmagányosodás, szakbarbárság ellen, mely **társadalomba beillesztést segíti**, pl. művészeti területen tehetségeseknél legajánlottabbak a csapatsportok, ezek a légkörjavítást szolgálják, hogy osztályukban ne elszigeteltnek érezzék magukat, mert fontos a kortársakkal való kapcsolat, és későbbi a társválasztás.
- **Fizikailag, vagy mentálisan túlzottan aktívak "bosszantóan kíváncsiak"**, feledékenyek, szórakozottak, nem vesznek részt az osztálytevékenységben, furcsák, magányosan szeretnek dolgozni, álmodozás álcája alatt gondolkodnak, képesek másként csinálni a dolgokat, nem mindig tudja mi zajlik az osztályban, esetleg másként néz ki.
- **A képzőművészet és a tehetség gondozás kapcsolata kétoldalú**: egyrészt képzőművészeti téren tehetségesek gondozása, másrészt a képzőművészetek miként használhatók fel más területen tehetségesek gondozásában. Pl. a képzőművészeti érdeklődésű tanulók érdeklődési körét hogyan lehetne összefüggésbe hozni közismereti tárgyakkal, hogy tanulási motivációjuk javuljon.

Czeizel tehetségmodellje

† Sorsfaktor

Az adottságok és külső hatások kölcsönhatását érzékeltető

Czeizel tehetségmodellje meghatároz 4 belső tényezőt (általános mentális adottság, speciális képességek, kreativitás, motiváció), emellett 4 külső tényezőt: (család, iskola, kortársak, társadalom)+ a sors faktor.

A tehetség egy fejlődési folyamat eredménye, nem eleve adott tudás, amit befolyásol az adott kultúra és társadalmi viszony. **Részben öröklött, részben egyéni fejlődés következménye.**

A tehetség összetevői: intelligencia, kreativitás, motiváció, specifikus képességek.

A gyerekkori tehetségazonosítás predikatív előrejelző jellegű. Ilyenkor inkább **tehetségígéretekről** beszélünk. **Tehetségígéret kb. 30 %, melyből 2-5% kiemelten tehetséges** különleges bánásmódot igénylő gyermek.

A gyerekek 100%-át meg lehet tanítani, a kérdés az, hogy a kreativitást hogyan lehet bevonni a motivációba [azaz **hogyan lehet a lelket bennük tartani, hogy mindvégig kitartsanak**].

A genetikailag adott lehetőség maximális kiaknázásában van jelentős szerepe a környezetnek.

A tehetségfejlesztés egyik kulcsa a kreativitás fejlesztése

SZU és USA versengése: ki uralja a világot → űrverseny → versenyképes → tehetségkutatás → Kreativitás tesztek → 60-as évekre már a kreativitás 3 változóját is meghatározták:

- fluencia**[folyékony gond, ötletgazdagság, nyitott végű feladattal tudjuk mérni].
- originalitás** eredeti gondolkodás
- flexibilitás** rugalmasság [szempontváltásra való kép egy problémát több szempontból].

A kreativitás is veleszületett, de fejleszthető vagy elnyomható. A jelenlegi iskolai gyakorlat inkább korlátozza a gyermekek kreativitását, sok gyermek az iskolarendszerbe történő belépésekor kreatívabb, mint annak befejezésekor.

A kreatitásnak a humor jó fokmérője. Androgenitás: Férfiakra és nőkre jellemző tulajdonságokkal egyaránt rendelkeznek! **Maszkulin dimenzió: autonómia és függetlenség**
Feminim dimenzió: érzékenység. Az oktatásban az intelligencia egyértelműen előnyt élvez a kreativitással szemben, a kreativitás inkább problémaként jelenik meg. **A kreatív tehetségek könnyebben vesznek el.**

Kreatív személyiségjegyek:

önérvényesítőbb
agresszívebb
erélyesebb
bohémebb
szélsőségesebb
kevésbé gátlásos

motiváltabbak
kitartóbbak
kevésbé elégedettek
sokoldalúak
jól informáltak
nyitottabbak az érzések és
érzelmek irányába
nagyobb énerő és stabilitás
kevésbé hagyománytisztelő

Történeti kitekintés

Reneszánsz orvosok: gondolkodás az agy és az idegrendszer működésének a következménye – idegi energiák változása a tehetség oka –átlagtól eltérés akár a tehetség, akár a betegség irányába – mentális instabilitás. A kiemelkedő tehetséget elismerték, de inkább csapásnak tekintették

Régi megfigyelés, hogy a művészek között több a lelki betegségben szenvedők aránya, a pszichiátriai betegek között gyakrabban fordulnak elő olyan emberek, akik az átlagosnál nagyobb mértékű művészi kifejezőképességgel, tehetséggel vannak megáldva.

A művészek és a pszichiátriai betegek egyaránt másképp látják a világot, a mindennapi történések, események, számukra mást jelentenek, belőlük mást válnak ki, mint a 'hétköznapi' emberekből.

Napjainkban

A 20. század kezdetén feltételezték, hogy a kreatív, tehetséges emberek melankóliában és mániás depresszióban szenvednek. Számos pszichiáter úgy gondolta, hogy a kreativitás fő oka a szkizofrénia .

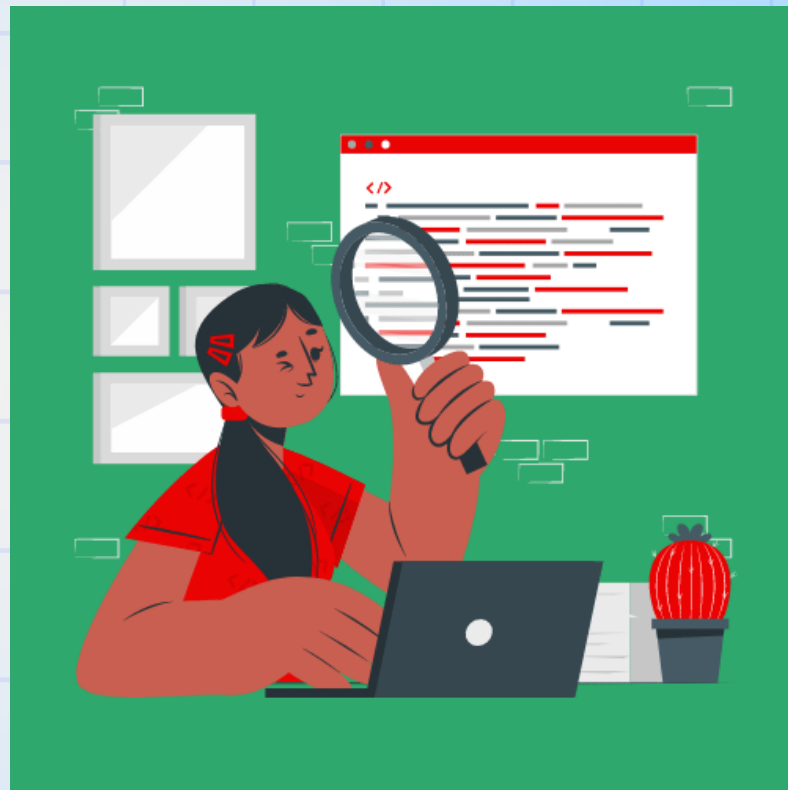
Andreasen kísérlete 1987 : 30 kreatív író és 30 kontroll személyt vizsgált. A klinikai vizsgálat során rögzítette az írók és kontrollok jelenlegi és múltbeli pszichiátriai diagnózisait. A vizsgálat eredménye: az írók 80%-a [30-ból 24], míg a kontrollok csupán 30%-a [30-ból 9] szenvedett mániás depresszióban. Az írók 37%, a kontrollok 14%-a esetében volt jelen alkoholizmus vagy droghasználat.

Ludwig 1994: Vizsgált 59 írónőt és 59 kontroll személyt, akiket kérdőíves módszerekkel és interjúk segítségével vizsgáltak. Az eredmények: az írónők 75%-a szenvedett depresszió, mánia, alkohol vagy drogabúzus miatt, ill. volt megelőző öngyilkossági kísérlete, ezek a kontrollcsoport csak 31%-a esetében volt kimutatható. Az alanyok 55,5%-ában volt a családokban depresszió, öngyilkosság, szkizofrénia, alkoholizmus, vagy más pszichiátriai betegség.

Pszichiátriai zavarok a legkisebb arányban [44,5%] a tudósok közt fordultak elő [például Darwin, Mendel, Bohr és Röntgen], a legnagyobb arányban [88,0%] írók esetében [pl. Gogol, Ibsen, Hemingway és Tolsztoj]. A leggyakrabban előforduló pszichiátriai zavar a depresszió / mániás depresszió [43%], a szorongásos zavar [15%] és az alkoholizmus [12%] volt. A szkizofrénia gyakorisága a híres emberek között 2% alatt. A vizsgált 291 személy közül 5 követett el öngyilkosságot [1,7%] és 22-nek volt öngyilkossági kísérlete [7,5%]. Mindkét adat magasabb, mint az átlagpopulációra jellemző értékek. **Bebizonyosodott, hogy fokozott művészi hajlam és alkotóképesség a mániás depresszióval ill. a bipoláris betegséggel jár elsősorban együtt.**

Hazai kutatások

- **21 nagy magyar költőgénusz [Balassi Bálinttól Nagy Lászlóig]** családi hátterének, életútjának és betegségeinek vizsgálatakor [Czeizel, 2001] sikerült kimutatni, hogy közülük 16 **[78%] szenvedett súlyos depresszióban** és ezen költők döntő többsége [a 16-ból 11] feltehetően bipoláris II zavarban szenvedett.
- **A 21 költő közül 7-en [38%] kerültek kórházba súlyos depresszió miatt, ketten [10%] haltak meg öngyilkosság következtében [Juhász Gyula és József Attila.]** és további kettőnél [Ady Endre és Weöres Sándor] dokumentált szuicid kísérlet, ill. másik kettőnél [Balassi Bálint és Vörösmarty Mihály] kifejezett szuicid készletések szerepelnek az élettörténetben.

Betts és Meihart (1988) ötvözve Ogilvie (1983): tehetség típusok az iskolában

Sikeres: szabályos zseni: tanárok és szülők álma, kis professzor. Iskolában jól teljesít, könnyen megfelel az elvárásoknak, így gyakran nem tanulja meg a kemény munkát. Egyetemen alul teljesítővé válhat.

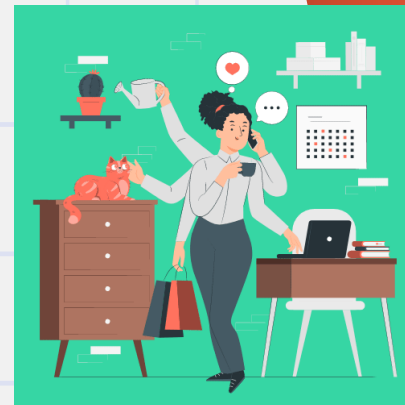
Kreatív: Amilyen általában a kreatív személy

Földalatti: csendes, visszahúzódó, alul teljesítő. Félt kitűnni, iskolán kívül inkább elismertek, gyakran lányok.

Lemorzsolódó: Érdeklődése az iskolai oktatási területen kívül esik, így elvesztheti az érdeklődését

Kettőscímkéjű: takart zseni, tehetségéről a viselkedési problémák elterelik a figyelmet. Van valami testi vagy érzelmi sérülése, könnyen észrevétlen marad.

Autonómtanuló: Magasan kreatív, non konform, hagyományos tesztekkel nehezen mérhető. Kevésbé hat rá a környezet, magabiztos, önálló, független, tudja mit akar és el is tudja érni.

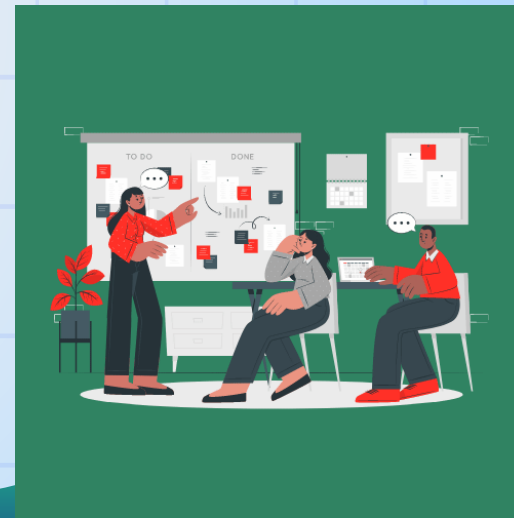
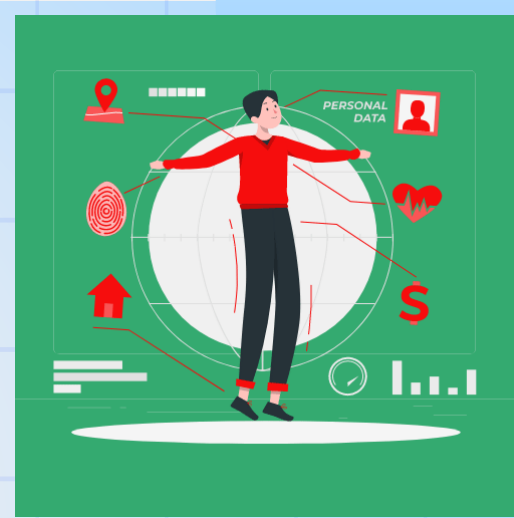
Kevert típusok Ogivile (1983)

Leonardo da Vinci-típus: Sok területen kiemelkedő, polihisztor, nehezen köteleződik el egy valami mellett, könnyen felaprózza magát

◆ **Mozart-típus:** Egy adott területen kiemelkedő, szűk elismertség az iskolában, szakbarbárrá válhat

Churchill-típus: Iskolában nem feltétlenül kiemelkedő, jó társas szervező, vezető készségek

Hitler – típus: Antiszociális késztetések, a cél a fontos az eszköz nem érdekes

A tehetséges gyermek-pszichológiai háttér

Problematikája:

- Külső és belső diszinkronitás
- Bánásmód is eltérő náluk
- Nehezen integrálódnak be a korcsoportjukba
- A gondolkodás magas szintje érzelmi mélységet is jelent

Előnyök (kognitív) és hátrányok (inter- és intraperszonális)

- Divergens gondolkodás- másképp látja a világot, csodabogárnak tarják, akadékoskodónak.
- Intenzív ingerelhetőség- erős receptorai vannak, erősen reagál, esetleg sokat sír, minden érdekli, kíváncsi.
- Érzékenység-mélyebben érintik a dolgok, bírálatra elutasításra megsértődik.
- Éles felfogóképesség- sok mindent átlát, átugrik lépéseket, türelmetlen mások lassúságával szemben.
- Belső vezérlő elv- saját útját járja, segítséget elutasítja, hajthatatlan makacs.

Énkép -a különböző tehetségterületeken

Természettudományban tehetségesek énképe nagyon pozitív volt, tudásukat és értelmi képességeiket tekintve nagyon magabiztosak, kevésbé ingerlékenyek, családjukkal elégedettebbek.

Zenészek: kevésbé bíztak képességeikben, szorongóbbak voltak személyes vonzerejük és kapcsolataik miatt.

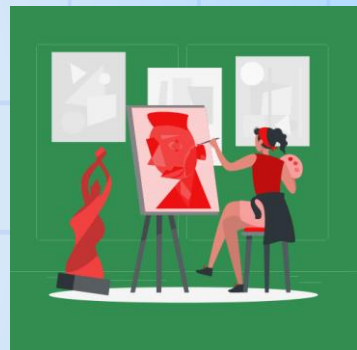
A művészetben és matematikában tehetséges fiúk a zenészekre jellemző tulajdonságokkal jellemezhetők

A sportolók pedig közelebb állnak az átlagosokhoz.

◆ **A tehetséges fiúk** érzékenyebbek, mint az átlagos fiúk, a tehetséges lányoknál erősebben jelentkezik, mint az átlagos lányoknál a dominancia

A tehetséges lányok énképe egészében tekintve egységesebb volt, közel állt az átlagosokhoz.

Matematikában tehetséges lányok maradibb magatartást mutatnak.

Van kérdés?

A tehetség Áldás? Teher?

-
- Hány potenciális tehetség szűrül el, teljesít képességei alatt?
  - Mi lesz a renitensekkel, akik kreativitásukkal együtt járónon konformitásukat megfelelő nevelés híján mások vagy önmaguk ellen fordítják?
  - A tehetséggondozás a legjobb hatásfokú „befektetés” a humán erőforrások területén, akár a devianciától védő hatását, akár a felhasznált idő, energia és pénz hasznosulását nézzük.

- **”Az emberi tehetség a legfontosabb természeti kincs. Különösen az olajban, urániumban és aranyban szegény hazánkban. E természeti kincsünket az elmúlt évtizedekben mégis gyakorta elherdálták. A magyar nemzet jövője pedig jórészt a kivételes adottság felismerésének, fejlesztésének és érvényesülésének a függvénye.”**
- **/Mondta Czeizel Endre: a IV. Művészeti Nevelési Kongresszuson, Kecskeméten, 1998. nov. 13-án/**

Köszönöm a figyelmet!

Források

- ▶ Balog László, Polonkai Mária, Tóth László [szerk.]: Tehetség és fejlesztőprogramok. Magyar Tehetséggondozó Társaság, Debrecen. 1997. 47-108. old
- ▶ Balogh László - Herskovits Mária - Tóth-László [szerk.]: A tehetségfejlesztés pszichológiája. KLTE, Debrecen, 1998 9-48. 129-212. old.
- ▶ Gyarmathy Éva: A tehetség. Fogalma, összetevői, típusai és azonosítása. ELTE Eötvös kiadó, Budapest. 2006. 39-99. old.
- ▶ Gyarmathy Éva: A tehetségről. Arany János Tehetséggondozó Program Intézményeinek Egyesülete, Miskolc, 2001. 13-79. old.
- ▶ Gyarmati Éva [2006]: Tehetség könyvei [ELTE Kiadó]
- ▶ Gyarmathy Éva – Kunné Szörényi Katalin [2004]: Alulteljesítő tehetségek alternatív oktatása, Educatio, 2004/1, 27-38. o.
- ▶ Dr. Hatvani Andrea előadása EKTF
- ▶ A tehetséggondozás elmélete Dr. Dávid Mária előadása
- ▶ Mező Ferenc kreativitás és tanulás c. előadása 2013.